Robert Eggers: *A világítótorony*. 2019, A24, New Regency Pictures, RT Features. 109 perc

Eggers rendezése kivételes lehetőség arra, hogy végleg érthetővé váljon a tény, miszerint a filmkészítés valóban művészetté válhat. Esztétikus túlzásoktól mentesen megvan minden, ami ehhez szükséges: a régi idők nagyjaihoz méltó színészi játék, patinás, de mégsem szolgaian múltba vágyó képvilág, lélekvelőig hatoló, Lynchet bőven sutba dobó, rémálomszerű nyomasztás és mitologikusan többrétegű történetszál. Ahogy az előző filmje, a *The Vvitch* sem volt didaktikusnak nevezhető, úgy *A világítótorony*ra ez hatványozottan igaz. A korábbi minimalista megoldások újfent megjelennek, csak más maszkot öltenek, a kiismerhető önismétlés jegyei nélkül. A természet démoninak tűnő (?) arculata, hangjainak baljóslatú kompozíciója, valamint a disszonáns zenei betétek gondoskodnak a felhőtlen szórakozásról való lemondásról. Egy lakatlan szigeten álló világítótorony üzemeltetőinek látomásokkal terhelt lidérces történetéről érdemben nehéz többet szólni. Olyan, mint megfesteni egy futballmeccset. Az előbbit tudni kell látni, az utóbbit meg csak nézni lehet.

Egy apró adalék a hazai filmkritikusok, bloggerek és vloggerek hozzáértéséről: kevés üdvözítő kivételtől eltekintve a film 4:3-as képarányának klausztrofób hangulatát sokan dicsérik. Az atmoszféra valóban az. A képarány viszont 1.19:1-es. *(rzs)*

Paolo Sorrentino: *Az új pápa*. 2020, HBO. 9 rész

Több éves várakozás után, 2020 elején végre megjelent *Az új pápa*, a 2016-os *Az ifjú pápa* című sorozat folytatása. Paolo Sorrentino a tízrészes első évadban azzal az érdekes gondolattal játszott el, milyen lenne, ha korunkban egy ízig-vérig tradicionalista, és ezzel szoros összefüggésben egy már-már a szentség jeleit magán viselő pápa kerülne hatalomra. Aki visszahozza a pápai tiarát, elítélően szól Ferenc túlkapásairól, rendre inti a korrupt politikusokat, megtisztítja a Vatikánt és az Egyházat a liberális fertőtől, és újra a radikális Istenre irányulás fontosságára hívja fel a hívek és a papság figyelmét. *Az ifjú pápa* nem volt tökéletes, nem volt teljesen mentes a blaszfémikus felhangoktól vagy liberális propagandától sem, de ennek ellenére megvoltak a maga pozitív pillanatai, és – ha csak gondolatban is – egy olyan világba kalauzolt bennünket, ahol egy igazi tradicionalista is végre otthon érezhette magát. Tudtuk jól, hogy ez fikció, tudtuk jól, hogy szinte semmi valóságalapja nincs. De Sorrentino itt nem állt meg. Sorrentinónak még ezt a soha el nem jövő álmot is darabjaira kellett törnie, és szó szerint meg kellett szentségtelenítenie. *Az új pápa*ban kiderül, XIII. Piusz mégsem szent, mégsem képes csodákra, még sincs olyan közeli kapcsolatban Istennel, mint gondoltuk, mi több, tradicionalizmusa sem több elvakult fanatizmusnál, sőt, az is elhangzik többször: talán egyenesen ő maga az Antikrisztus. Azok a tiszta szereplők pedig, akik végig hittek benne, akiknek hitét ő maga is megerősítette, és akik reményt adtak a nézőnek, hogy létezhet még őszinte, nemes hit a világon: most a legnagyobb istenkáromlásokat követik el. Ha ez nem lenne elég, a történet is végig a levegőben lóg, mint aminek fogalma sincs, merre és hogyan induljon el, vagy elinduljon-e egyáltalán, és kínosan érződik, hogy a készítők mennyire nem tudnak mit kezdeni akár az új, akár a régi karakterekkel. Ez nem folytatás, hanem kegyetlen mészárlás. Sorrentino *Az új pápá*val saját gyermekét gyilkolta meg – kitaposta belőle a lelket is. *(gj)*

Fernando Meirelles: *A két pápa*. 2019, Netflix. 125 perc

A két pápa egy XVI. Benedek és a leendő Ferenc közötti fiktív beszélgetés megfilmesítése. A történet a Ratzinger lemondása előtti hónapokban játszódik, aki azzal a céllal hívatja magához Bergogliót, hogy személyesen megbizonyosodjon róla, vajon méltó utódja lehetne-e az argentin bíboros. A film e meg nem történt találkozás dialógusain keresztül próbálja megmagyarázni a 2013-as pápaváltás mélyebb okait és összefüggéseit (jóllehet, a film maga mindent tartalmaz, csak éppen a mélyebb okokat és összefüggéseket nem). Anélkül, hogy belemennénk annak részletes vizsgálatába, mennyiben is tekinthető Ratzinger konzervatívnak vagy tradi-

cionalistának, illetve milyen mértékű valójában Ferenc liberalizmusa, tény, hogy a filmben a két szereplő ennek a két irányzatnak a megtestesítője. Olyannyira azok, hogy meglátásom szerint a filmben nem is annyira a személyek kiléte a fontos (akiket tudomásom szerint a mű eleve jelentősen megmásítva ábrázol), hanem az, hogy mit képviselnek. Vagyis a filmben tulajdonképpen a megszemélyesített konzervativizmus száll vitába, majd egyezik ki a megszemélyesített liberalizmussal. Ratzinger, de hívhatnánk úgy is, hogy Maradi Mátyás, természetesen egy zsémbes öregemberként, egy ódivatú, magányos tudósként van ábrázolva, aki egész életében a világtól elvonulva könyveket búvt, és közben elfelejtett élni, szeretni és embertársaival közvetlen kapcsolatokat ápolni. Maradi Mátyás még a viccet sem érti, a spontaneitás pedig olyannyira hiányzik az életéből, hogy a kertbe is csak az egészsége megőrzése céljából hordott, robothangú lépésszámlálójának parancsára megy ki sétálni. A változásra pedig annyira képtelen, hogy még pápai rezidenciáján is, ahol a terülj, terülj asztalkám bármikor a rendelkezésére állhatna, azt a hagyományos német ételt hajlandó csak elfogyasztani (és azt is kizárólag egyedül), amit gyerekkorában anyukája főzött neki. Bergoglio, azaz Haladó Harold ellenben közvetlen az emberekkel. Laza, spontán és mérhetetlenül jófej, hiszen aki pap létére kocsmába jár, focit néz és pizzát eszik, az már csak ilyen. És olyan előzékeny, alázatos, figyelmes, megértő, szeretetreméltó és áldozatkész, hogy az már-már dicshimnuszt érdemelne. Az ő hatásának köszönhető az is, hogy a film végére Maradi Mátyás egy árnyalatnyit enged rugalmatlanságából, és egyre hajlandóbbá válik arra, hogy alkalmazkodjon Haladó Harold nézeteihez, mi több, jóváhagyja azokat, majd végül, ha nehezen is, de beismerje: a konzervativizmus idejétmúlt, életképtelenné vált beállítódás, ami megérett a leváltásra. (A film szerint tulajdonképpen ez lenne az oka a lemondásának.)

A film két alapvető hibát követ el, vagy mondhatnám úgy is, két tipikus manipulációval él. Az egyik, hogy a konzervativizmust maradiságnak, begyepesedettségnek, rugalmatlanságnak, ódivatúságnak állítja be – annak ellenére is, hogy számos gondolkozó kismillió alkalommal rávilágított már, hogy a kettő távolról sem ugyanaz. A másik csúsztatás az az elgondolás, hogy létezhet úgynevezett középút vagy kiegyezés konzervativizmus és liberalizmus, hagyomány és modernizmus, szellemi értékek és modern álértékek között – mintha az ideális állapot valahol félúton lenne a normalitás és az abnormalitás között. Ha nem sejtenénk, mi mindent hallgatnak el XVI. Benedek lemondása kapcsán, illetve nem tudnánk, milyen, a tradicionális beállítódást lejáratni olcsó, de ennek ellenére hatásos manipulációkkal él a film (egy helyütt például [33:59] Benedeket úgy ábrázolják, mintha Mihály arkangyal – aki egy mögötte lévő festményen látható – nem a sátán fejét, hanem az ő fejét taposná le), egész aranyos kis történetet tudhatnánk magunkénak. Ám korunk aranyos, a felszínen könnyen fogyasztható történeteiről tudni kell, hogy hátterükben sokszor a legdurvább agymosás zajlik. Nagyon úgy néz ki, ez alól *A két pápa* sem kivétel. *(gj)*

Ignácz Ádám (szerk.): *Arvo Pärt. Válogatott beszédek és írások*. H. n., 2019, Rózsavölgyi és Társa Kiadó. 205 oldal

„A csend mindig tökéletesebb a zenénél. Meg kell tanulni meghallani. Az a baj, hogy akkora a nyüzsgés körülöttünk, annyi minden izzik a levegőben, hogy egészen érzéketlenné válunk. Nem látjuk az angyalokat, pedig itt vannak. Itt állnak mellettem. És ön mellett."

Ha netalántán éppen azon kapjuk magunkat, hogy már megint az ész jogán akarunk hűek lenni Istenhez, akkor praktikus gyógymód lehet számunkra e könyv. Na de hogyan állítható ez egy interjúk, köszönőbeszédek és életúti események gyűjteményéről? Valószínűleg akképpen, mert igazán áthatja az a hitbéli tiszta egyszerűség, amely Arvo Pärt irányultságának a sajátja, ahogy *„maga tápálja a belső csendjét"*. Mesél gyermekkori néma zongorájáról, amely számára mégis csodásan szólt, a művészet önfelszámoló lényegéről, teológus utcaseprőről, Isten mikrokozmoszáról, intuícióiról. Szerényen, magát kevésre tartva, hallgatag intellektussal. Így

szól azokhoz, akik a „Für Alinától" az „Ádám siralmáig" betéve fújják a zeneszerző műveit, és azokhoz is, akik csak ezután ismerkednek meg velük. Nem kívánja, hogy kordbársonyzakós komolyzenei esztéta legyél vagy hét holt nyelven beszélő vallásfilozófus. Ennek köszönhetően egy igazán mélyértelmű válogatással barátkozhat meg az olvasó, amennyiben érdekli a kezdet örökkévalósága és a szüntelen imádság zenei misztériuma. Bizonyos, hogy mindenkit érdekel. Csak van, aki még nem tud róla. *(rzs)*

Weissmahr Béla: *Az emberi lét értelme. Metafizikai értekezések.* Szerk. Szombath Attila. Budapest, 2012, Akadémiai Kiadó / JelenLét/. 347 oldal

A főként Németországban ismert szerző sajnos elkerülte a figyelmünket korábban, pedig három legfontosabb filozófiai művét már az ezredforduló környékén magyarra fordították, és több magyarul írt cikke megjelent. Ennek valószínűleg az volt az oka, hogy sajátos helyet foglal el a modern (szak)filozófiai metafizika és a bennünket igazán érdeklő, régebbi, olykor misztikusnak nevezett metafizika között. Csak nemrégiben láttuk, hogy Weissmahr metafizikája – jezsuita voltából is következően – teológikus, ugyanekkor eléggé távol áll a tomista-neotomista metafizikától (bár gyakran az utóbbiba sorolják), amely – mondhatjuk – számos esetben teológiai párja és közvetve a megerősítője annak a poszt-arisztotelészi, mai analitikus metafizikának, ami a legtöbb esetben egyáltalán nem éri el a metafizika szintjét (még az igazán metafizikai érdeklődés szintjét sem). Mindenképpen ezt a magyarul negyedikként megjelent könyvet ajánljuk Weissmahr Béla (1929–2005) munkásságának kezdeti megismeréséhez, aki volt olyan bátor, hogy az emberi létezés határainak messzemenő ismerete ellenére úgy tartotta, hogy a végső dolgok, princípiumok és kérdések bizonyos megszorításokkal megismerhetők, módszeresen tanulmányozhatók, és több minden visszaadható belőlük. Nem értünk mindenben egyet a szerzővel, több felesleges, kompromisszumszerű szempontot látunk, de igazán tiszteletre méltó, és sajátos értelemben esztétikailag is szép, ahogy gondolkozott, kifejtett és érvelt. A nagyszerűen összeállított kötetből valamennyire személyesen is megismerhetjük őt. És legyünk boldogok, szabadítson fel bennünket, hogy vírusmizériák vagy egyéb aktuálpolitikai problémák és személyes kérdések közepette ilyen témákkal foglalkozhatunk. *(hr)*